

Література:

1. Колодний А. М. Релігійна безпека України: сутність і шляхи забезпечення. *Релігійна свобода*. 2015. № 19. С. 7–11.
2. Єленський В. Є. Релігія і соціум в Україні: моделі взаємодії. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. 368 с.
3. Здіорук С. І. Державно-конфесійні відносини в Україні як чинник національної безпеки : монографія. Київ : НІСД, 2005. 296 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-8>

ЗМІНА ЛАНДШАФТУ ПАМ'ЯТІ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Перепелкін І. О.

магістрант

Ягеллонський університет

м. Краків, Польща

Пам'ятники вписують значення та пам'ять простору в матеріальність, формуючи те, як сприймається ландшафт, та конструюючи інтерпретаційний простір ідентичності. У контексті поточного вторгнення окупація українських територій супроводжується навмисною трансформацією ландшафту пам'яті, спрямованою на відновлення того, що російська держава вважає «правильною» інтерпретацією історії, та формування нової ідентичності окупованих територій.

«Ландшафт пам'яті» розуміється як «ландшафт, у якому матеріально та символічно зберігається пам'ять або спогади, (часто суперечливі одна одній) спільноти, до якої належить певний ландшафт» [9]. Ця концепція досліджує «культурне конструювання колективних ідентичностей через відчутні місця, на яких прищеплюється спільна історична свідомість». Зміни в ландшафті пам'яті стосуються знесення/встановлення пам'ятників.

По-перше, російська окупаційна влада активно демонтує пам'ятники, пов'язані з політикою пам'яті в Україні. Наприклад, меморіал, присвячений українському оперному співакові Василю Ярославовичу Сліпаку, який загинув під час російсько-української війни, був

знесений поблизу села Мироновське (Луганська область)¹. У Маріуполі² та Луганську³ було зруйновано пам'ятник українським жертвам сталінського Голодомору [1; 7]. У Мелітополі (Запорізька область) окупаційна влада демонтувала пам'ятник українському поету Тарасу Шевченку з центральної площі міста [8]. У тимчасово окупованому Мангуші Донецької області окупаційна влада знесла пам'ятник гетьману українського козацтва Петру Конашевичу-Сагайдачному[4].

По-друге, окупаційна влада активно встановлює пам'ятники, пропагуючи російську політику пам'яті. Загалом 20 пам'ятників Леніну було встановлено в окупованих Росією регіонах України після початку повномасштабної війни. Новий пам'ятник Олександрю Невському як покровителю російської морської піхоти замінив меморіал українським солдатам у Маріуполі [5]. У Лисичанську (Луганська область) було повторно встановлено пам'ятник радянському маршалу Клименту Ворошилову. 8 травня 2025 року Комуністична партія Росії відкрила пам'ятник Йосипу Сталіну в окупованому Мелітополі, Запорізька область [2]. У окупованому місті Берислав (Херсонська область) українських ветеранів війни змусили відновити пам'ятник «радянським воїнам-визволителям від нацистських загарбників»⁴.

Сам президент України Володимир Зеленський заявив, що знищення пам'ятників та музеїв на окупованих територіях відбувається, «щоб схилити людей до відмови від своєї національної ідентичності» Росія не повністю стирає пам'ять про українську історію на окупованих територіях, а радше переосмислює її за допомогою повсюдної пропаганди, зокрема, встановлюючи пам'ятники в окупованих містах. Росія не лише знищує українську історію та культуру; її сучасна

---

¹ На Донеччині вдруге зруйнували пам'ятник Василю Сліпаку «Міфу». Новинаря. URL: <https://novynarnia.com/2022/07/10/na-donechchyni-vdruge-zrujnuvaly-pamyatnyk-vasylyu-slipaku-mifu>

² У Маріуполі знесли пам'ятник жертвам голодомору: мовляв, постраждала зовсім не Україна. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/war/u-mariupoli-znesli-pamyatnik-zhertvam-golodomoru-movlyav-postrazhdala-zovsim-ne-ukrajina-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-amp-12016782.html>

³ "Вчергове змінили історію". Окупанти у Луганську демонтували пам'ятники жертвам сталінських репресій та Голодомору. Суспільне Донбас. URL: <https://suspilne.media/amp/donbas/792915-v-okupovanomu-lugansku-demontuvali-pamatniki-zertvam-stalinskih-represij-ta-golodomoru/>

⁴ У захопленому росіянами Бериславі на постаменті під старим танком з'явився напис «сдохни путін». Укрінформ URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-regions/3479002-u-zahoplenomu-rosianami-berislavi-na-postamenti-pid-starim-tankom-zavivsa-napis-sdohni-putin.html>

політика пам'яті передбачає використання української історії як зброї проти України.

Вибіркове видалення пам'ятників Росією є частиною цілеспрямованої стратегії реабілітації сприятливих аспектів радянського минулого, одночасно приховуючи злочини комуністичної епохи та царської Росії, а також прославляючи російський імперіалізм, який легітимізує захоплення земель Московією та придушує будь-які сліди окремої української національної ідентичності.

Навмисне знищення пам'ятників під час збройного конфлікту в сучасній війні є прикладом феноменів «ідентициду» та «урбициду». Термін «ідентицид» використовується для опису навмисного руйнування будівель, що належать переслідуванню меншинам, особливо коли руйнування є прелюдією до геноциду, наприклад, напади на синагоги в Німеччині у Кришталеву ніч, 9 листопада 1938 року, та руйнування мечетей під час Балканського конфлікту 1990-х років. Ідентицид можна охарактеризувати як вбивство спорідненості між людьми та місцем і ліквідація зв'язку, який лежить в основі індивідуальної, громадської та національної ідентичності.

Окрім зміни ландшафту пам'яті політика ідентициду реалізується в Україні, серед іншого, через перевиховання українських дітей на окупованих територіях, постійну політичну пропаганду та переслідування на окупованих територіях, а також систематичне впровадження освітніх стандартів Російської Федерації в українських навчальних закладах, що включає навчальну програму з історії.

Урбіцид визначається, по-перше, навмисним та невибірковою нападом на міста, а по-друге, навмисним (не випадковим) руйнуванням символічних місць та будівель, важливих для етнічної чи національної ідентичності, у поєднанні зі знищенням буденних, звичайних просторів та будівель, в яких вбудовані повсякденні практики звичайних людей. За словами Мезенцева О. та Мезенцева К., урбіцид в Україні помітно відбувається в окупованих містах, зокрема, шляхом зміни ландшафту пам'яті, що суттєво змінює вигляд міст, руйнуючи символічні будівлі, важливі для української ідентичності [10].

Література:

1. "Вчергове змінили історію". Окупанти у Луганську демонтували пам'ятники жертвам сталінських репресій та Голодомору. Суспільне Донбас. URL: <https://suspilne.media/amp/donbas/792915-v-okupovanomu-lugansku-demontuvali-pamatniki-zertvam-stalinskih-represij-ta-golodomoru/>
<https://suspilne.media/amp/donbas/792915-v-okupovanomu-lugansku-demontuvali-pamatniki-zertvam-stalinskih-represij-ta-golodomoru/>

2. Загарбники поставили пам'ятник Сталіну в окупованому Мелітополі. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/05/09/7511394/index.amp>

3. На Донеччині вдруге зруйнували пам'ятник Василю Сліпаку «Міфу». Новинарня. URL: <https://novynarnia.com/2022/07/10/na-donechchyni-vdruhe-zrujnuvaly-pamyatnyk-vasylyu-slipaku-mifu>

4. Російські загарбники знесли в Мангуші пам'ятник Гетьману Сагайдачному, – Андрющенко. Lb.Ua. URL: https://lb.ua/society/2022/05/07/516061_rosiyski_zagarbniki_znesli.html

5. Росіяни встановлюють в окупованому Маріуполі пам'ятник Олександрю Невському. LB.UA. URL: https://lb.ua/society/2022/09/12/529133_rosiyani_vstanovlyuyut_okupovano_mu.html

6. У захопленому росіянами Бериславі на постаменті під старим танком з'явився напис «сдохни путін». Укрінформ URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-regions/3479002-u-zahoplenomu-rosianami-berislavi-na-postamenti-pid-starim-tankom-zavivsa-napis-sdohni-putin.html>

7. У Маріуполі знесли пам'ятник жертвам Голодомору: мовляв, постраждала зовсім не Україна. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/war/u-mariupoli-znesli-pam-yatnik-zhertvam-golodomoru-movlyav-postrazhdala-zovsim-ne-ukrajina-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-amp-12016782.html>

8. У Мелітополі окупанти демонтували пам'ятник Тарасу Шевченку. Читомо. URL: <https://chytomo.com/u-melitopoli-rosijski-zaharbnyku-demontuvaly-pam-iatnyk-tarasu-shevchenku/>

9. Черкес Б.С. Національна ідентичність в архітектурі громадських центрів столичних міст в умовах ідеологічної детермінації : дис. ... д-ра архіт. : 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури /Богдан Черкес. – К., 2006. – 402 с.

10. Mezentsev K., Mezentsev O. (2022). War and the city: Lessons from uricide in Ukraine. *Czasopismo Geograficzne*, 93(3): 495–521. <https://doi.org/10.12657/czageo-93-2>